

تنظیم و نوشته :
علی اصغر شریف
مستشار دادگاه عالی انتظامی

لغو تیول و تیول داری

از تیول در کتاب لغت اندراج چنین تعریف شده :

« تیول جایگزین مدد معاش و لغت ترکی است »

در کتاب لغت نفیسی - فرنودسار - معنی تیول را چنین گفته :

تملك و تصرف ملك و عقار و زمین داری

در لغت نامه دهخدا این دو جمله بآن اضافه شده :

واگذار کردن دولت خالصه‌ای از خالصه‌ها یا مالیات قریه‌ای را
بیکی از نوکران خود درازاء مواجب او در تمام عمر؛ جمع آن تیولات و
بابودن و دادن صرف میشود .

در کتاب مالک و زارع نوشته دکتر لمتون از تیول چنین یاد شده :

« تیول از اصطلاحات دوره ایلخانان قاجاریه است و مقصود از آن

واگذاری درآمد و هزینه ناحیه معینی است از طرف پادشاه باشخاص

در اثر ابراز لیاقت یا بازای مواجب و حقوق سالیانه »

در کتاب اقتصاد کشاورزی چنین عنوان شده که :

مالکیت اراضی طبق سنن باستانی ما عم از مزرع و مرتع ملك

خداوند است و از طرف خداوند برای آبادی و عمران پادشاهان بودیعت سپرده شده است :

این سنت از زمان هخامنشی تا بعد از مشروطیت در ایران معمول و متداول و رواج داشت و چون پادشاهان شخصاً نمی توانستند همه کشور پهناور خود را زراعت و بهره برداری کنند آنرا به بخش های بزرگ و یا کوچک تقسیم کرده بنزدیکان خود و یا به بزرگان کشور در مقابل خدمات لشکری و کشوری و یا قبول تعهدات مخصوص خاندان های بزرگ واگذار میکردند .

رسم تیول و اقطاع که قبل از اصلاحات ارضی در ایران برقرار بود از این سنت باستانی سرچشمه گرفته است : دارندگان تیول و اقطاعات حق همه گونه تصرف در ملک خود را دارا بودند و ملک آنان بفرزندانشان بارث میرسید . با بررسی تیولنامه هائی که از طرف پادشاهان بدست اشخاص داده شده بود و تعداد زیادی از آنها در مجلات مختلف کشور بچاپ رسیده است اقسام تیول را بشرح زیر خلاصه میکنیم :

۱- در بعضی موارد تیول عبارت بود از اختصاص عوایدی که بمناسب معین تعلق میگرفت .

۲- در برخی موارد تیول عبارت بود از اعطای زمین خالصه بجای حقوق و مواجب

۳- در پاره ای موارد خاصه در نواحی عشایر نشین تیولدار متعهد بود که قوای نظامی بنیچه فراهم کند .

۴- در موارد دیگر تیول فقط عبارت بود از اعطای حق وصول مالیات ناحیه ای که یازمین آن خالصه بود یا ملک شخص ثالث یا ملک

کسیکه تیول باو داده شده بود و در مورد اخیر معنی تیول معاف بودن از پرداخت مالیات بود .

اهمیت تیول و شناسائی این امر در دوران گذشته از نظر موقع و مقامی که تیولدار بدست آورده و در کلیه امور اجتماعی و اداری و حتی در امر قضا و اجرای عدالت خود را صاحب نفوذ و رأی میدانسته است شایان توجه است .

در ایران اضمحلال تیول و قدرت تیولداران توسط قانون انجام گرفت . برابر توضیحاتی که بعداً خواهیم داد و مسلم است که قانون خاص رژیم تیول و تیولداری را منسوخ کرد ولی چون اصل قانون بدست نیامده بلکه بطوریکه در مذاکرات مجلس شورای ملی در دوره اول تقنینیه سال ۱۳۲۵ منعکس است قانون نسخ تیول و تیولداری از تصویب نهائی مجلس گذشت و بصره همایونی نیز رسیده منتها در مجموعه دوره تقنینیه و قوانین چاپ شده از طرف مجلس شورای ملی چاپ آن فراموش شده و بطوریکه مذاکرات مجلس در دوشنبه ۱۱ صفر ۱۳۲۵ منعکس است سه ماده قانونی :

(موقوفی - تسعیر جنس دیوانی - برگشت تیولات - برگشت سی هزار تومان خراسان بابت تفاوت ممیزی) بتصویب رسید و آقای وثوق الدوله نماینده مجلس چنین گفت :

تیولات دو قسم است يك طایفه رعیت تیولات - مظلوم صاحبان تیول واقع شده و يك طائفه دیگر از رعایای تیول هستند که بواسطه حمایت ارباب تیول ظالم میباشند و همه قسم دزدی و شرارت می نمایند و وانگهی جهت ندارد که ارباب تیول از بابت حقوقات

خودشان گروی از دولت داشته باشند و دوماه باول سال مانده حقوق خود را دو مساوی ببرند ولی سایرین در مدت یکسال هم نتوانند بحقوق خود برسند پس باید کلیه تیولات برگردد و همه حقوق خود را از بانک ملی دریافت دارند. بالاخره بعد از مذاکره و مذاقه زیاد محسنات برگشتن تیولات بر همه مکشوف شده تماماً متفق الرأی شدند.

آقای حاج محتشم السلطنه بسمت معاونت وزارت داخله منصوب شده در تاریخ ۲۵ ربیع الاولی ۱۳۲۵ بمجلس معرفی گردید در تاریخ سوم ربیع الثانی ۱۳۲۵ در مجلس چنین عنوان میکند لایحه در باب تیول که بامضای همایونی رسیده و بوزارت مالیه فرستاده شده است عجلتاً در این خصوص لایحه از طرف وزارت داخله به مجلس مقدس ایفاد شده محض استحضار خاطر محترم و کلاء عظام قرائت میشود: « مجلس مقدس را زحمت اظهار میدارد لایحه قانونی مرسله از مجلس مبنی بر چهار فصل امروز از لحاظ انور همایونی گذشت و اجرای آن بوزارت مالیه ابلاغ شد »

چون در جلسه ۱۱ صفر ۱۳۲۵ آقای رئیس مجلس شورا اشاره بر اپورت انجمن مالیه نمودند و مذاکرات در اطراف تیول و تسعیر جنس و برگشت سی هزار تومان بابت تفاوت ممیزی بود لازم است موضوع راپورت انجمن مالیه روشن شود و بعلاوه هیئت دولت در آن تاریخ معرفی گردد بنا بنوشته دکتر لمتون یکی از اقدامات مجلس شورای ملی که در سال ۱۳۲۵ تازه افتتاح شده بود تعیین کمیسیون بود که معروف (بانجمن مالیه) گردید برای مطالعه در مسئله اصلاحات اقتصادی بود که ارتباط کامل بامسئله زمین داری و اداره

کردن امور مالیات ارضی داشت حاصل کار کمیسیون چهار قدم اصلاحی بزرگ بود که تمام آنها در مسئله زمین داری و وظایف مختلفی که بر عهده زمین داران بود سخت مؤثر افتاد :

۱- انجمن مالیه قسمت اعظم و در بعضی موارد تمام مستمریها و امتیازاتی که بر عهده کثیری از افراد خاصه با افراد متشخص و شاهزادگان خاندان سلطنتی بود لغو کرد .

۲- انجمن مبالغی را که حکام محلی علاوه بر مالیات مستمر برای مصارف خود و دستگاه حکومتی خود وصول میکردند بر اصل مالیات مستمر افزود و برای مخارج دستگاههای اداری شهرستانها مقرراتی وضع کرد .

۳- روش تیولداری لغو شد .

۴- تسعیر منسوخ شد که بامنسوخ شدن آن عوائد ملی بمقدار فراوانی افزایش یافت در مورد املاک خالصه مسائل مخصوص دیگری بوجود آمد از این اقدامات چهارگانه لغو تیولداری بیش از همه جالب توجه بود چه آنکه این کار نشانه پایان دوران قرون وسطائی است .

باید در این جا توجه داشت که از نظر مالیات نیز دولت لزوم برگشت تیول را احساس کرده بود زیرا بنا بر گفته فریزر: «تیولداران در عمل هیچ گونه مالیاتی بدولت نمی پرداختند و میکوشیدند املاک تیولی را در برابر عمال دولت ، خصوصی یا اربابی جلوه دهند و برعکس در مقابل در برابر رعایا خود را وابسته بدولت قلمداد کنند و همان مالیاتی را که در سابق بنام دولت میگرفتند برای خود وصول کنند »

پس از برگشت تیولات قوانینی بعنوان مالیات خالصجات انتقالی مصوب بیستم اسفند ۱۳۰۶ و قانون فروش خالصجات مصوب ۱۳۱۰ و ۱۳۱۲ و ۱۳۱۶ تکلیف کار را روشن ساخت مخصوصاً با در نظر گرفتن مرور زمان سی ساله برای متصرفین و شناخت حقوق قانونی آنان و قانون دعاوی بین اشخاص و دولت مصوب ۱۲ آبان ۱۳۰۹ که می نویسد :

ماده سوم - مدت مرور زمان در دعاوی دولت نسبت باموال غیر منقول و دعاوی افراد نسبت باموال غیر منقول دولت سی ساله شمسی است و دعاوی دولت راجع به تیول از این قاعده مستثنی بوده و مشمول مرور زمان عادی است .

در پایان برای اینکه معلوم شود قانون برگشت تیولات در دوره کابینه کدام هیئت دولت به مجلس پیشنهاد یا تصویب آن در حکومت کدام هیئت دولت بوده با استفاده از مجموعه دولت های عصر مشروطیت معلوم میشود که کابینه امین السلطان در تاریخ ۲۰ ربیع - الاول ۱۳۲۵ هجری قمری برابر با ۱۳ اردی بهشت ۱۲۸۶ به مجلس معرفی گردید .

رئیس الوزراء : میرزا علی اصفرخان اتابک امین السلطان .

وزیر عدلیه : سید محمودخان علاءالملک

وزیر داخله : امین السلطان

وزیر مالیه : میرزا ابوالقاسم خان ناصرالملک همدانی

وزیر جنگ : میرزا حسن خان مستوفی الممالک

وزیر فواید عامه : میرزا مهدی قلی خان مخبر السلطنه

وزیر تجارت : میرزا مهدی خان کاشی وزیر همایون
و تا ۲۱ رجب ۱۳۲۵ که اتابک بدست عباس آقای تبریزی بقتل
رسید دوام داشت و بجای او میرزا احمدخان مشیرالسلطنه بریاست
وزرائی برگزیده شد و در تاریخ ۷ شعبان ۱۳۲۵ قمری مطابق ۲۴
شهریور ۱۲۸۶ شمسی به مجلس نامبرده معرفی گردید .





پروفیسر شہناز گل خان کی زیر نگرانی
پیشکش کی گئی ہے

پرتال جامع علوم انسانی